

**DARS HAMDA DARSDAN TASHQARI JARAYONDA O‘QITUVCHI
VA O‘QUVCHILAR O‘RTASIDAGI MULOQOT, UNGA QO‘YILADIGAN
TALABLAR.**

**Muhammadyoqubova Mohira,
Adijon davlat pedagogika instituti
Pedagogika fakulteti Pedagogika yo‘nalishi
3-bosqich 301-guruh talabasi**

ANNOTATSIYA

O‘quvchilar bilan muomala qilish pedagogning o‘z tarbiyalanuvchilari bilan muloqot olib borish mahoratini taqozo etadi. Biz uchun esa so‘zlashishni bilish lozim. So‘zlashishni, muloqot olib borishni doimo o‘rganib borishi lozim. U darsni samarali olib borishni, so‘zlashishni bilishi, suhbat, leksiya, hikoya qilish kabi usullaridan foydalanishi, umuman butun ta’lim-tarbiya jarayonida o‘quvchilar bilan muloqotni yo‘lga qo‘ya olishi lozim.

Ushbu maqolada dars hamda darsdan tashqari jarayonda o‘qituvchi va o‘quvchilar o‘rtasidagi muloqot, unga qo‘yiladigan talablar haqida so‘z yuritiladi.

Kalit so‘zlar: dars, o‘qituvchi, muloqot, o‘quvchi, o‘qituvchining boshqarish usullari, muloqot turlari.

АННОТАЦИЯ

Работа со студентами требует от учителя умения общаться со своими учениками. Для нас важно уметь говорить. Им приходится постоянно учиться говорить и общаться. Он или она должен уметь эффективно вести урок, общаться, использовать такие методы, как беседа, лекция, рассказывание историй, и в целом уметь устанавливать коммуникацию с учениками на протяжении всего образовательного процесса.

В статье рассматривается общение учителей и учащихся в учебном и внеклассном процессе, а также требования, предъявляемые к нему.

Ключевые слова: урок, учитель, общение, ученик, методы управления учителем, виды общения.

ANNOTATION

Dealing with students requires the teacher to have the skills to communicate with his students. And for us, it is necessary to know how to communicate. He must constantly learn to communicate, to communicate. He must know how to effectively conduct a lesson, communicate, use methods such as conversation, lecture,

storytelling, and generally be able to establish communication with students throughout the entire educational process.

This article discusses the communication between teachers and students in the classroom and extracurricular process, the requirements for it.

Keywords: lesson, teacher, communication, student, teacher's management methods, types of communication.

KIRISH. Muloqot - yunoncha soʻz, soʻzlashuv, suxbatlashuv, shaxslararo suhbat va fikr almashinuv, ogʻzaki nutq shakli, ikki yoki undan ortiq shaxslarning soʻzlatuvidir.

Oʻqituvchi va oʻquvchi oʻrtasidagi muloqot boʻlishi uchun oʻqituvchi etarli darajada qobiliyatga ega boʻlishi kerak, hamda oʻz-oʻziga doimo quyidagi savollarni berishi va unga javob berishga harakat qilishi kerak:

Nimaga oʻrgatish? Kimni oʻrgatish? Qanday oʻrgatish?

Nimaga oʻrgatish: a) Im-fandagi yangiliklarni anglash, yangi fan terminlarini tushunish, oʻquv predmetini toʻliq oʻzlashtirish; b) malaka, koʻnikma va qobiliyatni shakllantirish; v) oʻquv predmetlari oʻrtasidagi bogʻliqlikni amalga oshirish; g) oʻquv mazmunini tushunarli tizim asosida koʻrish.

Kimni oʻrgatish: a) oʻquvchilarning baʼzi psixik xususiyatlarini (eslab qolish, nutq, fikrlash) hamda ularni qay darajada oʻqimishli, tarbiyali ekanliklarini aniqlash; b) oʻquvchilarning bir darajadan ikkinchisiga oʻtishidagi qiyinchiliklarni oldindan aniqlash; v) oʻquv-tarbiya jarayonini tashkil etishda bolalariiiig dalillari, fikrlarini hisobga olish; g) oʻquvchilardagi turli psixik oʻzgarishlar va rivojlanishni hisobga olib oʻz pedagogik mehnatini tashkil etish; d) iqtidorli oʻquvchilar bilan ishlash, yakka holdagi ishni tashkil etish.

Qanday oʻrgatish: a) ish jarayonida ishlatiladigan kuch va ketadigan vaqtni hksobga olgan holda oʻqitish va tarbiyalashning turli usullari majmuini ishlatish.

Pedagogik taʼsir koʻrsatishniig asosiy usullari - bu talab, istiqbol, ragʻbatlantirish va jazolash, jamoatchilik fikri.

Talab – tajribada juda keng tarqalgan usul boʻlib, taʼlim-tarbiya jarayonida pedagogning tarbiyalanuvchiga shaxsiy munosabatining namoyon boʻlish yoʻli bilan yoki bu xatti-harakatlarning ragʻbatlantirilishi yoki toʻxtatilishini taʼminlaydi. U pedagogik taʼsir koʻrsatishning boshlangʻich usuli boʻlib, tarbiyalanuvchilarda oʻziga nisbatan masʼuliyat va talabchanlikni rivojlantirishda alohida vazifani bajaradi.

Istiqbol - ta'sir ko'rsatishning juda ta'sirchan usuli bo'lib, u bolalarning xatti-harakatlarini, ular oldiga qo'yilgan maqsadlar, ularning shaxsiy intilishlari, qiziqishlariga aytiladi.

Rag'batlantirish va jazolash o'quvchilar xulq-atvoriga tuzatish kiritishni, ya'ni foydali xatti-harakatlarni qo'shimcha rag'batlantirishni va tarbiyalanuvchilarning noma'qul xatti-harakatlarini to'xtatishni ta'minlaydi.

Jamoatchilik fikri - tarbiyalanuvchilarning ijtimoiy foydali faoliyatini har tomonlama va muntazam rag'batlantirib borishni ta'minlaydi.

O'zaro fikr almashish bilan ta'sir ko'rsatish vositalari: ishontirish, ta'sir qilish, o'zaro fikr almashish bilan ta'sir ko'rsatish.

Ishontirish pedagogik ta'sir ko'rsatish usuli sifatida darslarda o'quv axboroti, ijodiy suhbatlar, munozaralar, siyosiy axborotlar shaklida qo'llaniladi.

Ta'sir qildirish kishi psixikasiga nazoratsiz kirib, uning faoliyatida xatti-harakatlar, sabablar, intilishlar bilan amalga oshiriladi. Ta'sir qilish shunday bir psixik ta'sir ko'rsatishki, kishi uni ongining etarli nazoratisiz idrok etadi.

a) pedagogik vaziyatlarni taqqoslash va umumlashtirish, usullarni qo'yish;

b) o'quvchilarga yakka individual holda munosabatda bo'lish, ularni mustaqil ishlarini tashkil etish.

O'qituvchi o'quvchilar bilan bo'ladigan muloqotida quyidagi malakalarni egallagan bo'lishi lozim: tashqi qiyofani nazorat qilish, nutqni egallash, pedagogik munosabat madaniyatini egallash, tashkilotchilik mahorati, o'quv-tarbiya jarayonini boshqarish uslublarini egallash.

Munosabatlarni boshqarish uslublari:

1. Avtoritar uslub
2. Demokratik uslub
3. Liberal uslub

1. Avtoritar uslub:

- o'zi yakka holda guruh faoliyatini yo'nalishini belgilaydi;
- o'zi ko'rsatma-buyruq beradi;
- javobgarlikni o'z bo'yniga oladi;
- so'zsiz bo'ysunishni da'vo etadi;
- qattiq intizomni talab etadi;
- aytilgan narsani to'liq bajarilishini talab etadi;

- gap qaytarganni, gap o'rgatganni yoqtirmaydi. Aytgan tashakkuri ham buyruqdek chiqadi. So'zlari qattiq va qo'pol. Biron bir masalani tushuntirmaydi, lekin talab etadi;

- muloqotga kirishishning asosiy shakllari: buyruq, ko‘rsatma berish, qo‘llanma bilan ishlash, xayfsan e‘lon qilish;

- muomalada qo‘pol, dag‘al, do‘q-po‘pisali majbur etish, qo‘rqitish, cho‘chitish orqali kirishadi;

- avtoritar uslubning ijobiy tomoni favqulodda vaziyatlar ishlatilishi (yong‘inda, suv toshqinda).

Munosabatning bu uslubda boshqarilishi atrofdegilar uchun qiyin yoki og‘ir ahvol.

2. Demokratik uslub:

- jamoa fikriga tayanib ish olib boradi;

- jamoa fikrini, tashabbusini ma‘qullaydi, rivojlantiradi, boshqalar fikriga hurmat bilan qaraydi;

- boshqalar fikrini o‘zini qilib oladi;

- muloqotga kirishishning asosiy shakllari: iltimos maslahat berish, samimiy muomala.

3.Liberal uslub:

- tashabbusiz, jamoa ishiga aralashmaydi, hamma masalalarni yuzaki qarab chiqadi. O‘zining fikri yo‘q, javobgarlikdan o‘zini chetlatadi. Ish natijasi bilan qiziqmaydi;

- bolalarga e‘tiborsiz, beg‘am qaraydi;

- o‘z ishiga sovuqqon.

Ilmiy-pedagogik adabiyotlarda quyidagi munosabat turlari ko‘rsatilgan:

- hamkorlikdagi munosabat;

- bivosita munosabat;

- do‘stona munosabat;

- nosamimiy munosabat;

- oraliqdagi munosabat;

- bekorchi munosabat;

- qo‘rquv orqali munosabat;

- dialog va monolog.

Muammoli xulq -atvorining motivlari. Intizomni buzgan o‘quvchi bu xatti -harakat noto‘g‘ri ekanligini tushunadi, lekin u o‘z xulq -atvorining motivini tushunmaydi. Har bir bola uchun bu xatti -harakatning turli sabab maqsadlari mavjud. Pedagoglar bu motivlarning qanday bo‘lishiga qaramay ularga ta‘sir etish usullarini topishlari zarur. Agar pedagoglar xulq -atvorining buzilish maqsadlarini aniqlashga qodir bo‘lsalar, u holda o‘quvchi bilan konstruktiv munosabatlarini

o'rnata oladilar, unumsiz muloqat samarali muloqatga aylanishi mumkin. Bunda strategiyani tanlash qadamma-qadam muammoning yechimini topish imkonini beradi. Bunday vaziyatga pedagogik aralashuv natijasida shunday sharoitlar yaratiladiki, bolalar o'z intizomlarini to'g'irlash borasidagi ma'lum qaror qabul qiladilar. O'quvchilarning xulq borasidagi tanlovi, uning yomon xulq atvorining maqsadi o'qituvchi tomonidan aniqlanishi va inobatga olinishiga bog'liq. Har bir o'qituvchi o'quvchiga o'zini maktab hayotining to'liq ishtirokchisi ekanligini anglashiga yordam berishi lozim. Bu borada pedagogga mazkur muammoga individual yondashish bo'yicha amaliy reja tuzish tavsiya etiladi. Bu reja o'quvchining xulq- atvoriga samarali ta'sir etishning usulidan iboratdir. Rejani tuzishda o'qituvchi o'zining strategiyasi va taktikasini ishlab chiqadi. Albatta bunda vaqt va vaziyatni tahlil etish talab etiladi, lekin natijalar o'zini oqlaydi.

O'qituvchi va talaba o'rtasidagi nizo o'quvchining ta'lim vazifasini bajarishdan yoki uning yomon bajarilishidan voz kechishida namoyon bo'ladi. Bu turli sabablarga ko'ra sodir bo'lishi mumkin: charchoq, o'quv materiallarini o'zlashtirishdagi qiyinchilik va ba'zan o'quvchiga aniq yordam berish o'rniga o'qituvchining muvaffaqiyatsiz so'zlari. Bunday nizolarga ko'pincha o'quvchining darsni o'zlashtirishda qiyinchiliklarga duch kelganda, shuningdek, o'qituvchi qisqa vaqt ichida sinfda dars berganida va u bilan o'quvchilar o'rtasidagi munosabatlar o'quv ishlari bilan cheklanganda sharoit yaratiladi. Bunday holatlar boshlang'ich sinflarda kam uchradi. Chunki boshlang'ich sinf o'qituvchilari o'quvchilarni xarakterini bilishi va darsdan tashqari qayg'urishi bilan ajralib turadi. Pedagogik holat, agar o'qituvchi o'quvchining harakatini tahlil qilishda xato qilsa, uning sabablarini aniqlamagan yoki asossiz xulosa chiqargan bo'lsa, ziddiyatga olib kelishi mumkin. Axir, xuddi shu harakatlar turli sabablarga ko'ra belgilanishi mumkin. O'qituvchi o'quvchilarning xatti-harakatlarini o'zgartirishga harakat qiladi. Lekin o'quvchi buning sababini to'liq tushuna olmay, o'zicha fikr yuritadi. O'qituvchi esa tushuntirib o'tirmasdan tartibga amal qilishini talab qiladi. O'quvchi esa tushunmaganligi uchun o'qituvchida to'la asos yo'q deb hisoblaydi.

XULOSA. Xulosa o'rnida shuni ta'kidlash kerakki, pedagogik muloqot bu o'qituvchining o'quvchilar bilan darsda va darsdan tashqari faoliyatida o'zi uchun eng qulay bo'lgan psixologik muhitni vujudga keltirib, ijobiy-ruhiy iqlimni yaratish imkoniyatini beradi. Pedagogik muloqot o'qituvchi va o'quvchi yoshlar jamoasining o'zaro ta'sir malakasi, usuli va tizimini anglatib uning mohiyati o'zaro axborat almashuviga ta'lim va tarbiyaviy ta'sir o'tkazishda, o'zaro bir-birlarini tushunishga erishishlarida namoyon bo'ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O‘zbekiston Milliy ensiklopediyasi. 2005-yil. 5-jild. 345-bet
2. Munavvarov. A. K «Pedagogika» T. “O‘qituvchi”1996-yil
3. Kaykovus. Qobusnoma. T. O‘qituvchi, 1973
4. Muomala treningi. T., 1994. 17 b.
5. Ilin I.N. Muomala san’ati. Pedagogik izlanish-I. P. Bajenova-T. O‘qituvchi, 1990